

Єременко І. І.

ст. викладач кафедри художнього моделювання тканин і одягу, Харківська державна академія дизайну і мистецтв

ЕКОЛОГІЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ ДИЗАЙНУ КОСТЮМА

Анотація. У статті розглядається вплив глобальних екологічних проблем людства на розвиток сучасного дизайну костюма. Освітлюються основні напрямки та тенденції розвитку екодизайну в галузі проектування костюма.

Ключові слова: глобальні проблеми, людство, дизайн, екодизайн, середовище, діяльність, костюм, культура, споживання, екологія, глобалізація.

Аннотация. Єременко И.И. Экологические ориентации дизайна костюма. В статье рассматривается влияние глобальных экологических проблем человечества на развитие современного дизайна костюма. Освещаются основные направления и тенденции развития екодизайна в области проектирования костюма.

Ключевые слова: глобальные проблемы, человечество, дизайн, екодизайн, среда, деятельность, костюм, культура, потребление, экология, глобализация.

Annotation. Ieremenko I. Ecological orientation Costume Design. The article examines the influence of global environmental problems humanity on the development of modern design costume. Highlights the main directions and trends in design ecological design costume.

Keywords: global issues humanity design, ecological design, environment, activities, costume, culture, consumption, environment, globalization.

Постановка проблеми. Глобальні екологічні проблеми людства знайшли відклик у всіх сферах людського життя, в тому числі, в мистецтві та дизайні.

Уперше про проблеми екології і про загрозу екологічних катастроф почали говорити в 1970-х роках, коли інтенсивно стали проявлятися наслідки технологічної революції. Саме тоді почав формуватись екодизайн, як окрема сфера дизайну, але його сучасні принципи і методи відмінні від первинних. Сьогодні, руйнування природного середовища в різноманітних формах перетворилося на світовий процес, наслідки якого привели до необхідності кардинальних змін в багатьох областях людської діяльності. Світ дизайнерських практик знаходиться в досить складному становищі вибору способу подальшого творіння: використовувати традиційні способи, прийоми, засоби створення оточуючого середовища, де єдиною цінністю є споживач, або шукати нові засоби та прийоми створення оточуючого середовища де цінністю є природа як прообраз ідеального існування. Вирішальним чинником гармонізації стосунків людини і природи є формування екологічної культури. Дизайн костюма – це сфера діяльності яка допоможе зрозуміти і прийняти нові ціннісні орієнтири, смислові установки в створенні нового образу людини на противагу людині-споживачеві – людині гуманної.

Огляд літератури. Перший, хто підняв питання екології середовища, людини в світі був Кант. Він намагався поєднати зоряне небо над головою і моральний закон внутрішнього світу людини. Щоб з'єднати природу і свободу Кант помістив в середину красу, естетичну здібність судження та естетику. Сьогодні екологічна проблема набула найбільшої гостроти, бо оточуюче людину середовище стає під загрозою в результаті діяльності людства.

Дослідженню специфіки художньої культури другої половини ХХ – початку ХХІ ст. присвячені праці К.З. Акопяна, М.О. Ариарського, О.С. Запесоцького, С.С. Зуєва, М.С. Кагана, С.Т. Махлиної, Н.О. Хренова, Ю.М. Шора, О.К. Якимовича та інших. У цих дослідженнях розглядаються проблеми розвитку культури в епоху глобалізації, питання взаємодії видів мистецтв, протистояння і взаємовпливу елітарної і масової культур та діалогічності культури. Проблему екологічного існування людини досліджує Є. Морен в роботі «Втрачена парадигма: природа людини» [7]. Він говорить про те, що екологічна теорія розглядає й аналізує питання взаємовідносин між організмами і середовищем їх існування та наголошує на тому, що на сучасному етапі розвитку мусить трансформуватися концепція екологічного взаємозв'язку живих істот із середовищем. В теорії дизайну костюма проблему екології розглядали Г.М. Гусейнов і Д.Ю. Єрмилова [1]. Вченими були досліджені сучасні екологічні проблеми, що стосуються дизайну одягу та виявлені основні тенденції екологічного дизайну в галузі костюма.

Міжнародні періодичні журнали «Vogue», «International Textile», «Elle», «Shape», «Rolling Stone Magazine» все частіше звертаються до екологічної проблематики, а останніми роками присвячують цілі

Надійшла до редакції 26.11.2012

номери темі екологічного дизайну та безпечної моди. Останні публікації свідчать про те, що феномен еко-дизайну займає вагому нішу в соціокультурному житті. Екомодя починає створювати певний формотворчий імідж, який панує на культурному просторі всієї земної кулі. Виникають нові цінності, які змінюють наше світосприйняття. Ідеологічно – екологічний бум, який зараз набуває великих обертів в дизайні костюму в загалі і в культурі, зокрема, пов'язаний з двома тенденціями. Перша – це підняття рівня етнокультури, розгляд оточуючого середовища як єдиного дому, який несе в собі надцінності культуротворення. Друга тенденція – це розгляд костюму як невід'ємної частини людини, об'єднання в єдину культурну пластику. Така особистість повинна створювати цілком новий світ, який розвивається на основі новітніх технологій.

Проведений аналіз сучасних досліджень в області екодизайну показав, що сформоване у сфері дизайну «нове мислення», яке стало ознакою гуманітарної екологічно орієнтованої свідомості, ставить під сумнів «актуальність колишніх принципів дизайнерської освіти, ґрунтованих лише на пріоритетах «хорошої форми» і «доброго смаку» в питаннях формоутворення і виводить на перший план – проблему нового відношення до навколишнього середовища.

Дослідження. Вихід з екологічної кризи полягає в зміні самої людини, оскільки сукупність духовних, екологічних і економічних проблем сучасного суспільства можна назвати «антропологічною катастрофою» (визначення філософа М. Мамардашвілі). Сьогодні видно явні відмінності між образом «економічної» людини, що відповідає ідеології індустріального суспільства, і новою ситуацією у світі. Установка «я є те, чим володію» вже не відповідає реаліям сучасного суспільства. Людина «нового світу», як його назвав американський філософ Л. Мамфорд, має свободу в прояві «органічних потреб»: в любові, дружбі, в спілкуванні, в творчому розвитку своїх здібностей. Тепер вона прагне не до «зростання добробуту», а до «духовності і самообмеження».

Саме людина є об'єктом екологічних змін, визначальним чинником еволюції біосфери. Повний облік «людського чинника» є безпосередньою умовою дизайну – діяльності. У сучасному дизайні посилюється інтерес і до особи дизайнера, і до особи споживача. Тепер замість ідеї про людину як «хомо сапієнс» (людини розумної), все частіше беруть до уваги концепцію «Хомо сенсус» (людина відчуває). А замість концепції «людини технічного» утворилися концепції «людини екологічної» і «людини культури». Ідея гуманізації нашого середовища перш за все відноситься до костюма, який зі всіх предметів побуту має безпосередній зв'язок з людиною і є оболонкою її образу.

Саме такі уявлення про «людину нового світу» зумовили основні принципи *середовищного підходу* в дизайні, що став наслідком екологічної орієнтації дизайну. *Екодизайн* – поняття досить різнопланове, тому що й дотепер між науковцями ідуть суперечки: чи вважати екодизайном створення для людини екологічного оточення (одяг з натуральних тканин, їжа без ГМО,

меблі з деревини та камення, тощо), чи максимальне скорочення споживання природних ресурсів і заміна їх на утилізовані і перероблені штучні матеріали. Але дизайн костюму активно підтримує обидва цих напрямки.

Так в останні роки популярності набули речі з чистих натуральних тканин і високої якості. У виготовленні фурнітури, приміром гудзиків, використовується шкаралупа кокосового горіха, фірмова етикетка робиться з картону тощо. Основою екологічного дизайну є одяг виготовлений за допомогою спеціальних технологій з натуральних, екологічних матеріалів, які не викликають побічних захворювань і легко підлягають утилізації. Сировиною може бути бавовна, льон або бамбук, вирощені без використання пестицидів, морські черепашки, шерсть тварин, вигодованих без додавання хімікатів і шкідливих речовин.

Екологічні проблеми, так або інакше, знаходять відображення і в практиці всесвітньо відомих дизайнерів одягу і брендів, які виробляють одяг та аксесуари. Зокрема, французький кутюр'є К. Лакруа, який в 1990-х роках у своїх колекціях відстоював політичні позиції відносно таких тем як СНІД або довкілля. Подібної позиції дотримувався французький дизайнер Ж.-Ш. де Кастельбакжак і багато інших. Компанія «Marks and Spencer», наприклад, сприяє розвитку еко-моди мільйонними вливаннями, а «Levi's» запускає лінії екологічно безпечних джинсів. Такі популярні виробники одягу, як **Nike, Gap Inc, H&M, Levi Strauss, Marks & Spencer, Patagonia** та інші бренди оголосили про створення «Екологічної коаліції виробників одягу» (The Sustainable Apparel Coalition (SAC)). У екологічно раціональному одязі від Bodkin, дизайнер Eviana Hartman вдало поєднує традиційні методи ремісництва з новітніми технологічними досягненнями. Матеріали, що використовуються для виготовлення одягу – це натуральна бавовна і шерсть, перероблені пластикові пляшки, целюлозні нитки, шовк і природні барвники. За рік існування, марка Bodkin стала добре відома в Америці і вже номінувалася на нагороду у сфері еко-дизайну (Esco Domani Sustainable Design Award) у 2009 році.

Іншим проявом середовищного підходу є *екологізація споживання*, яка направлена на захист оточуючої природи від руйнівної діяльності людини за рахунок зниження використання. Надмірне споживання «цивілізованою» людиною матеріальних благ, зростання потреб і їх задоволення на шкоду природним системам знаходяться в тісному взаємозв'язку, утворюючи тісний механізм, який є причиною глобальної екологічної кризи. Виникла необхідність формування системи цінностей, що визначає перевагу якості життя над кількістю споживаних благ. Звідси витікає найважливіший напрям зміни способу життя – поширення норм екологічно правильного споживання і повернення до речей тривалого користування та до речей багатофункціональних.

Зокрема, в області дизайну одягу багато сучасних модельєрів підтримують ідею мінімального гардеробу, що складається з речей, відповідних для будь-

якого випадку і не належать до якої-небудь певної асортиментної групи. Еклектизм сучасної моди, різноманіття стилів, форм і образів також сприяють, методам комбінування. Дизайнери-прихильники цієї теми пропагандують скорочення обсягів споживання одягу за рахунок підвищення його якості і подовження терміну його придатності; виготовлення одягу з утилізованого сміття (пластику, паперу, гуми), а також кардинальний перегляд технологій виготовлення одягу і формування нової структури потреб і споживання.

В умовах сучасного споживання товарів, люди дедалі частіше звертають увагу на можливе *повторне використання матеріалів*, так званий редизайн і використання відходів виробництва як сировини для нового виробництва. Це може бути одяг зроблений із тканин, для виробництва яких використовуються продукти вторинної переробки, наприклад, пластмаси. Або ж, одяг зшитий з вторинних не перероблених матеріалів: використаних армійських ковдр, парашутів тощо. Взірцем цього підходу є компанії Coca – Cola і Greenpeace, що виготовляють футболки з написом «I'm from Earth». До складу «зелених» футболок входять бавовна і речовина, отримана при переробці пластику. В середньому, на виробництво однієї футболки утилізується п'ять пластикових пляшок. Такі продукти шкодять довкіллю значно менше, ніж просто відмова від хімічних добрив, проте, у свідомості споживача пластикові суміші асоціюються з виробами низької якості. Це істотно звужує коло споживачів, обмежуючи їх фанатами екологічного способу мислення. Інший приклад, використання дизайнерами колективу From Somewhere залишків матеріалів колекцій відомих модних будинків для створення одягу. В результаті, з екологічної точки зору, виходить колоритний, унікальний і раціональний одяг. Одяг, зшитий з вторинних не перероблених матеріалів: старих матраців, використаних армійських ковдр і парашутів, зіпсованих дисків, у сучасному розумінні – це скоріше арт-проект, аніж промисловий підхід. Адже, кожна така річ індивідуальна, і її адаптація в промислове виробництво неможлива. Одяг, на створення якого йде вторинна сировина або не перероблені відходи, відрізняється порівняно сильною етичною ідеєю й посиленням при комунікації із споживачем. Таке вбрання купують саме за те, що його виробництво завдає меншої шкоди довкіллю, проте, споживчі якості і зручність такого одягу – сумнівна.

Також дизайнери одягу пропонують пошук нових рішень за рахунок *використання нетрадиційних матеріалів*, які в свою чергу можуть бути як не природного походження так і природні. Вони створюють одяг, взуття і аксесуари з самих різних, часом зовсім несподіваних матеріалів. Це одяг з розрізаного лахміття, газетного паперу, хліба, шоколаду, органічних тканин тощо. Так, наприклад, дизайнер Robin Barcus створює сукні з соснових шишок, кульбаб, латаття. Серію незвичайних костюмів і суконь «Weedrobes» представила, також, канадська художниця Ніколь Декстрас. Це екологічно чисті вбрання «пошиті» з листя дерев і рослин, гілочок, овочів тощо. Їх органічна структура вказує на взаємозв'язок людсь-

кого тіла і землі. Ніколь Декстрас працює з природним і екологічно чистим матеріалом для створення композицій, які надалі пов'януть і безслідно зникнуть. Цікаву колекцію вечірніх і весільних суконь з хліба представив дизайнер Жан-Поль Готьє. Незвичайну розробку аксесуарів під назвою «Трав'яні карати» запропонувала дизайнер Афстейн Юліуссон. Родзинкою цих прикрас став ісландський мох, який виступає у ролі коштовного каменю, котрий потрібно вирощувати самостійно. Однак такий костюм теж є тільки арт-об'єктом, але він змушує людей замислитися про швидкоплинність нашого життя і змінити їх споживче відношення до довкілля.

Ще один напрямок екологічного дизайну костюма – це використання не тільки продуктів вторинної переробки чи не перероблених матеріалів, для виготовлення одягу, але і таких тканин і матеріалів, які не викликають *побічних захворювань* і легко підлягають утилізації. Адже, до недавнього часу до матеріалів, що використовуються для виготовлення одягу ставилися наступні вимоги: тканина повинна відповідати модним тенденціям, бути недорогою, формостійкою, приємною на дотик тощо. Але, питання про те, наскільки шкідлива вона для людини, підіймали в останню чергу, або ж про це зовсім не думали. Проте, в суспільстві, питання про шкідливість тих чи інших тканин піднімається все частіше. Дослідники стверджують, що така небезпека реальна, адже, використання у виробництві синтетичних барвників і шкідливих хімічних реагентів, наприклад, формальдегіду, призводять до екологічного дисбалансу, що тягне за собою послаблення імунітету людини. Такі наслідки вже проявляються у захворюваннях шкіри нейродермітом, алергією на нікель, на шерсть, й, окрім того, часто спостерігаються несприйняття деяких синтетичних волокон, наприклад, лавсану і поліамідних ниток тощо. Порівняно з попередніми матеріалами найбільш небезпечний – льон, що має найкращі гігроскопічні і гігієнічні властивості, проте, його суттєвим недоліком є мала еластичність, висока зминальність, що виправляється при спеціальній обробці, під час якої тканину обробляють штучними смолами і апретуванням. Таким чином, перед споживачем і виробником не стоїть вибір: або вимагати від одягу цілковитої екологічності, або ж продовжити використання хімічних препаратів в обробці, що забезпечує необхідні споживчі і естетичні властивості. Насправді, неможливо уникнути використання хімічних реагентів на всьому технологічному ланцюгу, від вирощування волокна до виробництва готового виробу. На сьогоднішній день, можливо тільки скоротити використання хімічних препаратів. Тому варто звернутися до виготовлення матеріалів із застосуванням натуральних тканин у поєднанні з перевагами новітніх технологій виробництва, що націлені дати потужний імпульс у виготовленні екологічно чистого одягу.

Інший напрямок екодизайну – це орієнтація на *еко-культуру*. Тут може бути розвинута партитура формотворень, яку можна порівняти з ергономікою, ціленаправленістю тощо. Разом з тим, увесь цей екологічний одяг несе в собі певний доробок, струк-

туру майбутнього. Так, наприклад, нещодавно було винайдено тканину, з якої виготовляють одяг з лікувальним ефектом. Ще розробка, яку представили молоді дизайнери з Ганновера – сукня, виткана з волокон морських водоростей, які багаті мінералами, мікроелементами, корисними жирами і вітамінами. Тому такий матеріал – це своєрідні ліки для шкіри: він може убезпечувати її від шкідливих зовнішніх дій, а також, усувати запалення. Окрім того, цю тканину збагачують сріблом: до антимікробної дії додається ще і надзвичайна фактура. При контакті цього матеріалу з шкірою активізуються кровообіг і регенерація клітин. Найчастіше з цієї унікальної тканини виробляють нижню білизну. Яскравим прикладом є створення фахівцями з британського Університету Шеффільда першої в світі очищаючої повітря сукні під назвою *Herself*. Суть цієї технології полягає в створенні тканини, яка вступає в хімічну взаємодію з шкідливими речовинами, що знаходяться в повітрі, і, таким чином, очищає повітря від них. Отже людина, одягнена в плаття *Catalytic Clothing*, по суті, є «ходячим деревом» адже, як заявляють творці цієї технології, один квадратний метр такої інноваційної тканини може очистити від шкідливих домішок до двох кубічних метрів повітря за хвилину. Тобто, одяг бере на себе, так би мовити функцію «відшкодування», хоча б невеликої кількості шкоди, якої було завдано людиною природі.

Ще одним, не менш важливим напрямом в екологічно орієнтованому дизайні є *екологізація виробництва*, ґрунтована на рішенні проблем, пов'язаних з технологічним процесом: економією природних ресурсів, екологічним «кругообігом» і так далі. Приміром, багато дизайнерів одягу відмовляються використати штучні синтетичні матеріали, які практично не асимілюються в довкіллі, або, у зв'язку з рухом «зелених» за охорону тварин, пропонується замінити натуральні шкіри і хутра штучними замінниками високої якості. Сьогодні деякі відомі компанії по виробництву модного одягу включають бамбукову суміш у футболки. Велика перевага такого матеріалу в тому, що для його виготовлення використовується бамбук, який росте зі швидкістю близько одного метру на добу. Для одягу з бамбука характерні такі приємні та корисні властивості як: ергономічність, антибактеріальний ефект, м'яка текстура тощо. Нині існує певна класифікація тканин, які за певними показниками можна вважати екологічно чистими. Передусім – це можливість поновлювати ресурси, тобто, ця сировина, повинна відновлюватися у відносно короткий строк. Другий чинник – це необхідна площа землі, що затрачена на вирощування певного продукту. Й третій чинник – це кількість хімікатів, що використовуються на всьому технологічному ланцюгу, від вирощування волокна до виробництва готового продукту. Перспективнішим є створення матеріалів з новими властивостями, включаючи властивість саморозкладу, а також розробка нешкідливих і безвідходних технологій виробництва в цілях отримання екологічної продукції з урахуванням усього виробничого процесу.

Висновки. Проведений аналіз еконапрямів в дизайні костюма виявив, що глобальні проблеми нашої

цивілізації на сьогодні знаходять відгук не тільки у науковців і політиків, але й у представників інших сфер діяльності, зокрема дизайнерів-модельєрів, які також активно намагаються зробити свій внесок у їх вирішення, або ліквідацію спричинених ними наслідків. Екологічний напрям в дизайні костюма сьогодні більшою мірою пов'язано з питаннями професійної діяльності, зі змінами цілей і завдань дизайну у сучасному світі. Основними векторами докладання зусиль сучасного екологічно орієнтованого дизайну костюма є пошук нових «екологічних» матеріалів і технологій, екологізація споживання, виробництва і свідомості.

Література:

1. Гусейнов Г.М. Композиция костюма: учеб. пос. / Г.М. Гусейнов, В.В. Ермилова, Д.Ю. Ермилова и др. – М.: Академия, 2004. – 432 с.
2. Демшина А.Ю. Экологическое направление в дизайне: новый контур среды обитания человека // *Дизайн. Материалы. Технология.* — 2 (3) — 2007 — С. 49-54.
3. Змец Н. Новинки в технологи одежды. [Електронний ресурс] / Н. Змец. Режим доступу: <http://www.innovprom.ru/novinki-v-tekhnologii-odezhdy>.
4. Инновационные костюмы от adidas. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://jpaln.livejournal.com/6439.html>
5. Кацура А. В. Глобальные проблемы человечества. / А.В. Кацура, М.В. Калінін // *Междисциплинарный научно-практический сборник.* – М.: МГУ, 2006. – 264 с.
6. Морен Э. Утраченная парадигма: природа человека / Э. Морен; [пер.с фр.], введение, послесловие М. Собуцкий. – К.: Кармэ-Синто, 1995. – 240 с.
7. Орлова О.О. Экологичний фактор формоутворення в дизайні: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. мистецтвозн.: 05.01.03 «Технічна естетика» / О.О. Орлова. – Харків, 2003. – 20 с